

Katarzyna Trzosińska

Dopuszczalność przeszukiwania, pozbawiania mienia, ograniczania kontaktów i zatrzymywania imigrantów w kontekście uprawnień osób kontrolowanych

Permissibility of search, deprivation of property, restriction of contacts and detention of immigrants in the context of the powers of controlled individuals

1. Uwagi wstępne

Pojęcie „przeszukiwanie” zostało użyte w art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy o Policji jako uprawnienie do „przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw” oraz w art. 11 ust. 1 pkt 6 ustawy o Straży Granicznej jako uprawnienie do „przeszukiwania osób, rzeczy, pomieszczeń i środków transportu w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw”. Zgodnie z regułami wykładni językowej oznacza to, że w przypadku uprawnień obu formacji pojęcie nie odnosi się do innych czynności, które w potocznym rozumieniu wiążą się z przeszukiwaniem osób lub miejsc. Z uwagi na cel opracowania odniesiono się w nim również do innych czynności tego rodzaju. Podobnie w odniesieniu do pozbawiania mienia nie zajmowano się pozbawieniem kogoś władztwa nad mieniem w drodze czynu zabronionego, ale tylko w drodze czynności funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, czyli zatrzymania rzeczy. Wreszcie w przypadku „zatrzymywania imigrantów” odniesiono się do czynności zatrzymania przewidzianej w k.p.k., ustawie o Policji oraz ustawie o Straży Granicznej.

Przeszukanie należy do utrwalonych regulacji postępowania karnego, jest ściśle związane z realizacją jego celów, a poza tym zwykle bywa

kojarzone właśnie z procedurą karną¹. Przeszukanie stanowi ingerencję w konstytucyjnie chronione prawa i wolności (nietykalność osobista oraz prawo do prywatności) i jest obwarowane szeregiem wymogów, które muszą zostać spełnione, by organy do tego powołane mogły dokonać tej czynności w sposób prawidłowy. Obecnie w polskim porządku prawnym funkcjonuje szereg regulacji, które w istocie odpowiadają przeszukaniu i zatrzymaniu rzeczy w rozumieniu Kodeksu postępowania karnego (dalej: k.p.k.), ale ich unormowania nie odpowiadają przewidzianym dla tej instytucji standardom gwarancyjnym.

Procesowe zatrzymanie rzeczy i przeszukanie, do których uprawnione są zarówno Policja, jak i Straż Graniczna, zostały uregulowane w rozdz. 25 k.p.k.

2. Zatrzymanie rzeczy

Artykuł 217 k.p.k. stanowi, że rzeczy mogące stanowić dowód w sprawie lub podlegające zajęciu w celu zabezpieczenia kar majątkowych, środków karnych o charakterze majątkowym, przepadku, środków kompensacyjnych albo roszczeń o naprawienie szkody należy wydać na żądanie sądu lub prokuratora, a w wypadkach niecierpiących zwłoki – także na żądanie Policji lub innego uprawnionego organu.

Osobę mającą rzecz podlegającą wydaniu wzywa się do wydania jej dobrowolnie. W razie zatrzymania, rzeczy wydane lub znalezione w czasie przeszukania należy po dokonaniu oględzin, sporządzeniu spisu i opisu zabrać albo oddać na przechowanie osobie godnej zaufania. Tak samo należy postąpić ze znalezionymi w czasie przeszukania przedmiotami mogącymi stanowić dowód innego przestępstwa, podlegającymi przepadkowi lub których posiadanie jest zabronione. **Osobom zainteresowanym należy natychmiast wręczyć pokwitowanie stwierdzające, jakie przedmioty i przez kogo zostały zatrzymane** (art. 228 § 1–3 k.p.k.).

Sporządza się także protokół zatrzymania rzeczy (art. 143 § 1 pkt 6 k.p.k.), w którym należy podać oznaczenie sprawy, z którą zatrzymanie rzeczy ma związek, dokładną godzinę rozpoczęcia i zakończenia czynności, dokładną listę zatrzymanych rzeczy i w miarę potrzeby ich opis. Jeżeli wydania żąda Policja albo inny uprawniony organ działający we własnym zakresie, **osoba, która rzecz wyda, ma prawo niezwłocznie**

¹ R. Koper, *Przeszukanie...*

złożyć wniosek o sporządzenie i doręczenie jej postanowienia sądu lub prokuratora o zatwierdzeniu zatrzymania, o czym należy ją pouczyć. Doręczenie powinno nastąpić w terminie 14 dni od zatrzymania rzeczy (§ 5). W razie odmowy dobrowolnego wydania rzeczy można przeprowadzić jej odebranie.

3. Przeszukanie

Artykuł 219 k.p.k. stanowi, że w celu wykrycia lub zatrzymania albo przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej, a także znalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających zajęciu w postępowaniu karnym można dokonać przeszukania pomieszczeń i innych miejsc, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że osoba podejrzana lub wymienione rzeczy tam się znajdują. W celu znalezienia tych rzeczy można też dokonać przeszukania osoby, jej odzieży i podręcznych przedmiotów².

Artykuł 220 k.p.k. stanowi, że przeszukania może dokonać prokurator albo (na polecenie sądu lub prokuratora) Policja, a w wypadkach wskazanych w ustawie także inny organ, a więc i Straż Graniczna. **Postanowienie sądu lub prokuratora należy okazać osobie, u której przeszukanie ma być przeprowadzone.** W wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli postanowienie sądu lub prokuratora nie mogło zostać wydane, organ dokonujący przeszukania **okazuje nakaz kierownika swojej jednostki lub legitymację służbową, a następnie zwraca się niezwłocznie do sądu lub prokuratora o zatwierdzenie przeszukania. Postanowienie sądu lub prokuratora w przedmiocie zatwierdzenia należy doręczyć osobie, u której dokonano przeszukania, w terminie 7 dni od daty czynności na zgłoszone do protokołu żądanie tej osoby.** O prawie zgłoszenia żądania należy ją pouczyć.

Artykuł 221 k.p.k. stanowi, że przeszukania zamieszkałych pomieszczeń można dokonać w porze nocnej tylko w wypadkach niecierpiących zwłoki; za porę nocną uważa się czas od godziny 22 do godziny 6.

² Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 14 grudnia 2017 r., K 17/14, uznał art. 219 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 2017, poz. 1904, w zakresie, w jakim przewiduje przeszukanie osoby, nie określając granic tego przeszukania, za niezgodny z art. 41 ust. 1 i art. 47 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm., dalej: Konstytucja RP, Konstytucja.

Przeszukanie rozpoczęte za dnia można prowadzić nadal, mimo nastania pory nocnej. W porze nocnej można przeszukać lokale dostępne w tym czasie dla nieokreślonej liczby osób albo służące do przechowywania przedmiotów. Przy rozpoczęciu przeszukania pomieszczenia lub miejsca zamkniętego, należącego do instytucji państwowej lub samorządowej, należy o zamierzonym przeszukaniu zawiadomić kierownika tej instytucji lub jego zastępcę albo organ nadrzędny i dopuścić ich do udziału w czynności. Przeszukanie pomieszczenia zajętego przez wojsko może nastąpić jedynie w obecności dowódcy lub osoby przez niego wyznaczonej.

Z kolei art. 223 k.p.k. stanowi, że przeszukania osoby i odzieży na niej należy dokonywać w miarę możliwości za pośrednictwem osoby tej samej płci. Osobę, u której ma nastąpić przeszukanie, należy przed rozpoczęciem czynności zawiadomić o jej celu i wezwać do wydania poszukiwanych przedmiotów. Podczas przeszukania ma prawo być obecna osoba wymieniona w § 1 oraz osoba przybrana przez prowadzącego czynność. Ponadto może być obecna osoba wskazana przez tego, u kogo dokonuje się przeszukania, jeżeli nie uniemożliwia to przeszukania albo nie utrudnia go w istotny sposób. Jeżeli przy przeszukaniu nie ma na miejscu gospodarza lokalu, należy do przeszukania przywołać przynajmniej jednego dorosłego domownika lub sąsiada (art. 224 k.p.k.). Przeszukanie lub zatrzymanie rzeczy powinno być dokonane zgodnie z celem tej czynności, z zachowaniem umiaru, oraz w granicach niezbędnych dla osiągnięcia celu tych czynności, przy zachowaniu należytej staranności, w poszanowaniu prywatności i godności osób, których ta czynność dotyczy, oraz bez wyrządzania niepotrzebnych szkód i dolegliwości (art. 227 k.p.k.).

Stosownie do treści art. 228 k.p.k. przedmioty wydane lub znalezione w czasie przeszukania należy po dokonaniu oględzin, sporządzeniu spisu i opisu zabrać albo oddać na przechowanie osobie godnej zaufania, z zaznaczeniem obowiązku ich przedstawienia na każde żądanie organu prowadzącego postępowanie. Tak samo należy postąpić ze znalezionymi w czasie przeszukania przedmiotami mogącymi stanowić dowód innego przestępstwa, podlegającym przypadkowi lub których posiadanie jest zabronione. **Osobom zainteresowanym należy natychmiast wręczyć pokwitowanie stwierdzające, jakie przedmioty i przez kogo zostały zatrzymane.**

Protokół zatrzymania rzeczy lub przeszukania powinien, oprócz wymagań wymienionych w art. 148 i art. 148a k.p.k., zawierać oznaczenie

sprawy, z którą zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie ma związek, oraz podanie dokładnej godziny rozpoczęcia i zakończenia czynności, dokładną listę zatrzymanych rzeczy i w miarę potrzeby ich opis, a nadto wskazanie polecenia sądu lub prokuratora. Jeżeli polecenie nie zostało uprzednio wydane, zamieszcza się w protokole wzmiankę o poinformowaniu osoby, u której czynność przeprowadzono, że na jej wniosek otrzyma postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia czynności (art. 229 k.p.k.).

Stosownie do treści art. 230 k.p.k., **jeżeli zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie nastąpiło bez uprzedniego polecenia sądu lub prokuratora, a w ciągu 7 dni od dnia czynności nie nastąpiło jej zatwierdzenie, należy niezwłocznie zwrócić zatrzymane rzeczy osobie uprawnionej, chyba że nastąpiło dobrowolne wydanie, a osoba ta nie złożyła wniosku o doręczenie jej postanowienia o zatwierdzeniu. Należy również zwrócić osobie uprawnionej zatrzymane rzeczy niezwłocznie po stwierdzeniu ich zbędności dla postępowania karnego.**

Jeżeli wyniknie spór co do własności rzeczy, a nie ma dostatecznych danych do jego niezwłocznego rozstrzygnięcia, odsyła się osoby zainteresowane na drogę procesu cywilnego. Rzeczy, których posiadanie jest zabronione, przekazuje się właściwemu urzędowi lub instytucji. Jeżeli rzeczy mają wartość naukową, artystyczną lub historyczną, na wniosek lub za zgodą muzeum można je przekazać temu muzeum.

Według art. 231 k.p.k., jeżeli powstaje wątpliwość, komu należy wydać zatrzymaną rzecz, sąd, referendarz sądowy lub prokurator składa ją do depozytu sądowego albo oddaje osobie godnej zaufania aż do wyjaśnienia uprawnienia do odbioru. Przepisy o likwidacji depozytów i nieodebranych rzeczy stosuje się odpowiednio. Przedmioty o wartości naukowej, artystycznej lub historycznej oddaje się na przechowanie muzeum lub innej właściwej instytucji. Przedmioty ulegające szybkiemu zniszczeniu lub takie, których przechowywanie byłoby połączone z niewspółmiernymi kosztami lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałyby znaczne obniżenie wartości rzeczy, można sprzedąć według trybu określonego dla właściwych organów postępowania wykonawczego.

Postanowienie w przedmiocie sprzedaży w postępowaniu przygotowawczym może wydać prokurator, a w postępowaniu sądowym – sąd lub referendarz sądowy. Uzyskaną kwotę pieniężną przekazuje się do depozytu sądowego. O czasie i warunkach sprzedaży należy w miarę możliwości zawiadomić oskarżonego oraz inne zainteresowane osoby.

Stosownie od treści art. 236 k.p.k. **na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone; zażalenie na postanowienie wydane lub czynność dokonaną w postępowaniu przygotowawczym rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie.**

Przeszukanie pomieszczeń i osoby przewidziane jest także w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia (dalej: k.p.w.).

Stosownie do treści art. 44 k.p.w. w celu znalezienia i zatrzymania przedmiotów podlegających oględzinom lub mogących stanowić dowód rzeczowy, Policja, a w toku czynności wyjaśniających również inne organy je prowadzące, mogą dokonać przeszukania pomieszczeń i innych miejsc, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że przedmioty te lub dowody tam się znajdują. Przepis z § 1 stosuje się odpowiednio do przeszukania osoby, jej odzieży lub podręcznych przedmiotów. Przeszukanie osoby odbywa się z uwzględnieniem zasad i granic określonych w art. 227 k.p.k. Przeszukanie następuje na mocy postanowienia prokuratora lub sądu. W wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli postanowienie nie mogło być uprzednio wydane, można przeprowadzić przeszukanie bez takiego postanowienia, jednak organ dokonujący tej czynności zobowiązany jest następnie zwrócić się niezwłocznie do prokuratora o zatwierdzenie przeszukania. **Na żądanie osoby, u której dokonano przeszukania, doręcza się jej w terminie 14 dni postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia przeszukania. O prawie wystąpienia z takim żądaniem należy ją pouczyć.** Przy przeprowadzaniu przeszukania i zatrzymania przedmiotów stosuje się odpowiednio przepisy art. 217, 221–234 i 236 k.p.k.

4. Kontrola osobista, przeglądanie bagażu, sprawdzanie ładunku

Analogiczne do kodeksowych instytucji, jeśli uwzględnić przebieg czynności oraz negatywne skutki dla praw i wolności obywatelskich, ale mające charakter administracyjno-porządkowy, są kontrola osobista i przeglądanie zawartości bagażu przewidziane w ustawach o Policji i Straży Granicznej.

Podstawą prawną czynności przeszukiwania jest art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy o Policji. Na jej podstawie funkcjonariusze mają prawo do dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagażu

i sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego:

- a) w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
- b) w celu znalezienia:
 - broni lub innych niebezpiecznych przedmiotów mogących służyć do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - przedmiotów, których posiadanie jest zabronione lub mogących stanowić dowód w postępowaniu prowadzonym w związku z realizacją zadań, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1, 2, 3a, 4, 4a, 6 i 7, oraz przepisów innych ustaw określających zadania Policji,
 - przedmiotów podlegających przepadkowi w przypadku uzasadnionego przypuszczenia posiadania przez osobę broni lub takich przedmiotów lub uzasadnionego przypuszczenia ich użycia do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary.

Podobne uprawnienia mają Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Żandarmeria Wojskowa, Biuro Ochrony Rządu, Straż Graniczna, Służba Celna, Straż Gminna, Inspektorzy Kontroli Skarbowej, ale w zakresie, w jakim prowadzą swoje ustawowe obowiązki służbowe. Z uwagi na przedmiot niniejszego opracowania analizie poddane zostaną jedynie uprawnienia Policji i Straży Granicznej.

Kontrola osobista ma charakter czynności administracyjno-porządkowych, polegających na kontrolowaniu i egzekwowaniu przez Policję przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych, dotyczących działalności publicznej lub obowiązujących w miejscach publicznych. Podstawą podjęcia czynności kontroli osobistej, przeglądania zawartości bagaży, sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego przez funkcjonariusza jest stwierdzenie przez niego zaistnienia „uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia”. Kontrola osobista przeprowadzana przez Policję stanowi autonomiczne uprawnienie służb, które jest ściśle związane z uruchomieniem ścigania karnego, dlatego że przesłanka ta pokrywa się z warunkiem wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 303 k.p.k.)³. Granice tej kontroli nie są określone⁴.

³ Ł. Cora, *Konstytucyjna...*, s. 127–136.

⁴ Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 14 grudnia 2017 r., K 17/14, uznał art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. 2017, poz. 2067, w zakresie,

Straż Graniczna jest uprawniona m.in. do:

- 1) dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży, sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej:
 - h) w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełniania czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - i) w celu znalezienia broni lub innych niebezpiecznych przedmiotów mogących służyć do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - j) w celu znalezienia przedmiotów, których użycie może spowodować naruszenie bezpieczeństwa publicznego lub porządku publicznego,
 - k) w celu znalezienia przedmiotów, których posiadanie jest zabronione, a także przedmiotów podlegających zajęciu na potrzeby postępowań prowadzonych w związku z realizacją czynności, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1–5b, 7 lub 10–14,
 - l) gdy jest to niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa innych osób, w tym funkcjonariuszy realizujących czynności służbowe lub osób, w stosunku do których są wykonywane czynności służbowe, gdy osoby te są doprowadzane lub umieszczane lub przebywają w strzeżonym ośrodku lub areszcie dla cudzoziemców,
 - m) jeżeli zachowanie osób, o których mowa w lit. e, wskazuje, że mogą one stanowić zagrożenie dla siebie lub z posiadanych informacji wynika, że podejmowały już wcześniej próby samookaleczenia,
 - n) gdy jest to niezbędne dla zapewnienia porządku w strzeżonym ośrodku lub areszcie dla cudzoziemców (art. 11 ust. 1 pkt 2),
- 2) dokonywania kontroli bezpieczeństwa na przejściach granicznych, w portach lotniczych oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej – w celu wykluczenia możliwości popełnienia przestępstw lub wykroczeń, zwłaszcza skierowanych przeciwko nienaruszalności granicy państwowej lub bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji.

Granice kontroli i w tych wypadkach nie są określone (ust. 2a)⁵.

w jakim uprawnia policjantów do dokonywania kontroli osobistej, nie określając granic tej kontroli, za niezgodny z art. 41 ust. 1 i art. 47 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

⁵ Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 14 grudnia 2017 r., K 17/14, uznał art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. 2017, poz. 2067, w zakresie, w jakim uprawnia policjantów do dokonywania kontroli osobistej, nie określając granic tej kontroli, za niezgodny z art. 41 ust. 1 i art. 47 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

O ile zatem podstawą przeszukiwania z art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy jest, podobnie jak w przypadku policji, uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, o tyle w przypadku kontroli z ust. 2a jest ona dopuszczalna w celu **wykluczenia możliwości popełnienia przestępstw lub wykroczeń**. Wynika stąd, że uprawnienia Straży Granicznej są szersze, bo może ona stosować kontrolę w celach prewencyjnych związanych z ochroną nienaruszalności przejść granicznych. Cele kontroli osobistej i przeglądania bagaży przez Policję mają charakter procesowy, a więc związany z zabezpieczeniem dowodów oraz zapewnieniem prawidłowego toku procesu karnego.

Stosownie do treści art. 15d ustawy o Policji kontrola osobista polega na sprawdzeniu:

- 1) zawartości odzieży i obuwia osoby poddawanej kontroli osobistej, zwanej dalej „osobą kontrolowaną”, i przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała;
- 2) zawartości podręcznego bagażu oraz innych przedmiotów, które posiada przy sobie osoba kontrolowana;
- 3) zawartości odzieży i obuwia osoby kontrolowanej i przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała w celu oraz w zakresie niezbędnym do odebrania broni lub przedmiotów, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5, w przypadku gdy ujawniono ich posiadanie przez osobę kontrolowaną podczas sprawdzenia, o którym mowa w pkt. 1 lub 2 i gdy do ich odebrania nie jest wystarczające zastosowanie czynności określonych w pkt. 1 i 2;
- 4) jamy ustnej, nosa, uszu oraz włosów osoby kontrolowanej;
- 5) miejsc intymnych osoby kontrolowanej, w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Policjant dokonuje kontroli osobistej w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej oraz w zakresie niezbędnym w danych okolicznościach do zrealizowania celu dokonywanej kontroli. Podczas sprawdzenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i 5, osoba kontrolowana powinna być częściowo ubrana. Policjant najpierw sprawdza część odzieży, a przed sprawdzeniem kolejnej części umożliwia osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej. Sprawdzenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 1–3, można dokonać wzrokowo, manualnie lub z wykorzystaniem psa służbowego lub środków technicznych niezbędnych do wykrywania

materiałów i urządzeń, których posiadanie jest zabronione, w szczególności broni, materiałów wybuchowych, środków odurzających, substancji psychotropowych i ich prekursorów, a sprawdzenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 4 i 5 – wzrokowo lub manualnie.

Policjant dokonujący kontroli osobistej:

- 1) przystępując do czynności związanych z kontrolą osobistą, podaje swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych, a policjant nieumundurowany, na żądanie osoby kontrolowanej, okazuje również legitymację służbową w taki sposób, aby osoba kontrolowana miała możliwość odczytać i zanotować numer i organ, który wydał legitymację oraz nazwisko policjanta;
- 2) podaje podstawę prawną i przyczynę podjęcia kontroli osobistej;
- 3) legitymuje osobę kontrolowaną oraz inne osoby, jeżeli uczestniczą w czynności;
- 4) może wezwać osobę kontrolowaną do dobrowolnego wydania przez nią broni lub innych niebezpiecznych przedmiotów mogących służyć do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary lub przedmiotów mogących stanowić dowód w postępowaniu prowadzonym w związku z realizacją zadań, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5, lub podlegających przypadkowi oraz może żądać opróżnienia przez osobę kontrolowaną kieszeni, innych części odzieży lub przedmiotów znajdujących się na ciele osoby kontrolowanej lub przez nią posiadanych, jak również może żądać przyjęcia przez osobę kontrolowaną odpowiedniej pozycji ciała w sposób umożliwiający sprawdzenie miejsc intymnych;
- 5) odbiera osobie kontrolowanej broń lub inne niebezpieczne przedmioty mogące służyć do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary albo przedmioty, których posiadanie jest zabronione lub przedmioty mogące stanowić dowód w postępowaniu prowadzonym w związku z realizacją zadań, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5, lub podlegające przypadkowi;
- 6) sprawdza, czy informacje o osobie kontrolowanej, przedmiotach lub dokumentach posiadanych przez tę osobę są przetwarzane w zbiorach danych prowadzonych przez Policję lub w dostępnych Policji krajowych i międzynarodowych systemach informacyjnych, w których przetwarza się informacje, w tym dane osobowe, o osobach podejrzanych o popełnienie przestępstw, osobach zaginionych lub

osobach poszukiwanych w związku z ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego lub w których przetwarzają się informacje o skradzionych lub utraconych dokumentach lub przedmiotach, w celu ich odnalezienia;

- 7) pobiera niezbędne dane osobowe osoby kontrolowanej lub innych osób, jeżeli uczestniczą w czynności, oraz dane dotyczące posiadanych przez osobę kontrolowaną dokumentów i podlegających sprawdzeniu przedmiotów, w tym dane związane z tymi przedmiotami lub utrwalone na tych dokumentach;
- 8) może odstąpić od wykonywania czynności, o których mowa w pkt. 1 i 3, w przypadku gdy czynności te zostały wykonane przez policjanta bezpośrednio przed przystąpieniem do dokonania kontroli osobistej w ramach realizacji innych uprawnień określonych w art. 15, w szczególności w związku z legitymowaniem osoby.

Kontroli osobistej dokonuje policjant tej samej płci, co osoba kontrolowana, w miejscu niedostępnym w czasie wykonywania kontroli dla osób postronnych. W przypadku gdy kontrola osobista musi być dokonana niezwłocznie, w szczególności ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego lub mienia, może jej dokonać policjant płci odmiennie niż osoba kontrolowana, także w miejscu niespełniającym warunku, o którym mowa w ust. 5, w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej. Podczas kontroli osobistej może być obecna osoba przybrana przez dokonującego czynności, a w przypadku gdy nie uniemożliwi to przeprowadzenia kontroli osobistej albo nie utrudni jej przeprowadzenia w istotny sposób, podczas kontroli osobistej może być obecna także osoba wskazana przez osobę kontrolowaną. Osoba kontrolowana jest obowiązana umożliwić policjantom dokonanie czynności, o których mowa w ust. 1. Po zakończeniu kontroli osobistej policjant **poucza osobę kontrolowaną o prawie do złożenia zażalenia oraz o prawie do żądania sporządzenia protokołu z kontroli osobistej** (art. 15 d ust 9).

Zażalenie wnosi się do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce dokonania czynności, w terminie 7 dni od dnia jej dokonania, w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jej dokonania. Zażalenie składa się za pośrednictwem jednostki organizacyjnej Policji właściwej według miejsca dokonania czynności.

Z kontroli osobistej sporządza się protokół w przypadku, gdy osoba kontrolowana zgłosiła takie żądanie bezpośrednio po jej dokonaniu oraz w przypadku, gdy w toku kontroli znaleziono broń lub przedmioty, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy.

Przeglądanie zawartości bagaży lub sprawdzanie ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego polega na:

- 1) wzrokowej i manualnej kontroli zawartości bagaży lub ładunków, w tym manualnym sprawdzeniu ładunków, elementów konstrukcyjnych bagaży oraz znajdujących się w nich przedmiotów;
- 2) sprawdzeniu bagaży i ładunków z wykorzystaniem psa służbowego lub z wykorzystaniem środków technicznych niezbędnych do wykrywania materiałów i urządzeń zabronionych, w szczególności broni, materiałów wybuchowych, środków odurzających, substancji psychotropowych i ich prekursorów.

Czynności, o których mowa w ust. 1, wykonuje się w obecności posiadacza bagaży lub ładunków, a w przypadku gdy nie można ustalić posiadacza bagaży lub ładunków lub w przypadku jego nieobecności – w obecności przedstawiciela przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego. W przypadku bagaży lub ładunków przyjętych do przewozu, czynności, o których mowa w ust. 1, wykonuje się wyłącznie w obecności przedstawiciela przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego. W przypadku braku możliwości zapewnienia natychmiastowej obecności osób, o których mowa w ust. 2, policjant może wykonać czynności określone w ust. 1 bez ich obecności, jeżeli z posiadanych informacji wynika, że zwłoka może spowodować zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego lub mienia, albo gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia bądź utracenia przedmiotów mogących stanowić dowód w postępowaniu prowadzonym w związku z realizacją zadań, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5, lub podlegających przepadkowi.

Policjant w związku z realizacją czynności, o których mowa w ust. 1, ma prawo żądania udostępnienia bagaży lub przewożonych ładunków, w tym otwarcia bagażnika oraz udostępnienia przestrzeni bagażowej w środkach komunikacji do przejrzenia, wyjęcia przewożonych bagaży lub ładunków oraz otwarcia i pokazania ich zawartości. Osoby, o których mowa w ust. 2, są obowiązane udostępnić policjantowi bagaż lub

ładunek do przejrzania lub sprawdzenia, w tym wykonać czynności, o których mowa w ust. 5.

Czynności, o których mowa w ust. 1, wykonuje się w miarę możliwości w sposób niepowodujący uszkodzenia przeglądanych bagaży lub ładunków.

Policjant po zakończeniu wykonywania czynności poucza posiadacza bagaży lub ładunków lub przedstawiciela przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego, w obecności którego dokonano tych czynności, o prawie do złożenia zażalenia (wnoszonych na takich samych zasadach, jak wyżej, oraz **o prawie do żądania sporządzenia protokołu z dokonanych czynności**. Z dokonania czynności, o których mowa w ust. 1, sporządza się protokół w przypadku, gdy posiadacz bagaży lub ładunków lub przedstawiciel przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego, w obecności którego dokonano tych czynności, zgłosił takie żądanie bezpośrednio po dokonaniu tych czynności oraz w przypadku, gdy w toku czynności znaleziono broń lub przedmioty, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5.

Posiadaczowi bagaży lub ładunków lub przedstawicielowi przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego, w obecności którego dokonano czynności określonych w ust. 1, **przysługuje zażalenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce dokonania czynności, w terminie 7 dni od dnia jej dokonania, w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jej dokonania**.

Kontrola osobista Straży Granicznej stosownie do treści art. 11a polega na sprawdzeniu:

- 1) zawartości odzieży i obuwia osoby poddawanej kontroli osobistej, zwanej dalej „osobą kontrolowaną”, i przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała;
- 2) zawartości odzieży i obuwia osoby kontrolowanej oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała w celu oraz w zakresie niezbędnym do odebrania broni lub przedmiotów, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d, w przypadku gdy ujawniono ich posiadanie przez osobę kontrolowaną podczas sprawdzenia, o którym mowa w pkt. 1, i gdy do ich odebrania nie jest wystarczające zastosowanie czynności, o których mowa w pkt. 1;

- 3) jamy ustnej, nosa, uszu oraz włosów osoby kontrolowanej;
- 4) miejsc intymnych osoby kontrolowanej, w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Funkcjonariusz dokonuje kontroli osobistej w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej oraz w zakresie niezbędnym w danych okolicznościach do realizowania celu dokonywanej kontroli. Podczas sprawdzenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 2 i 4, osoba kontrolowana powinna być częściowo ubrana. Funkcjonariusz najpierw sprawdza część odzieży, a przed sprawdzeniem kolejnej części umożliwia osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej. Sprawdzenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 lub 2, można dokonać wzrokowo, manualnie lub z wykorzystaniem psa służbowego lub środków technicznych niezbędnych do wykrywania materiałów i urządzeń, których posiadanie jest zabronione, w szczególności broni, materiałów wybuchowych, środków odurzających, substancji psychotropowych i ich prekursorów, a sprawdzenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 lub 4 – wzrokowo lub manualnie.

Osoba kontrolowana jest obowiązana umożliwić funkcjonariuszom dokonanie czynności, o których mowa w ust. 1. Kontrolę osobistą przeprowadza funkcjonariusz tej samej płci, co osoba kontrolowana, w miejscu niedostępnym w czasie dokonywania kontroli dla osób postronnych. Jeżeli kontrola osobista musi być przeprowadzona niezwłocznie, w szczególności ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego lub mienia, może jej dokonać funkcjonariusz płci odmiennej niż osoba kontrolowana, także w miejscu niespełniającym warunku, o którym mowa w ust. 6, w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej. Podczas kontroli osobistej może być obecna osoba przybrana przez dokonującego czynności, a w przypadku gdy nie uniemożliwi to przeprowadzenia kontroli osobistej albo nie utrudni jej przeprowadzenia w istotny sposób, podczas kontroli może być obecna także osoba wskazana przez osobę kontrolowaną.

Funkcjonariusz dokonujący kontroli osobistej:

- 1) podaje swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych, jeżeli wcześniej nie wykonał tych czynności;
- 2) podaje podstawę prawną oraz przyczynę podjęcia czynności;
- 3) legitymuje osobę kontrolowaną oraz inne osoby, jeżeli uczestniczą w czynności;

- 4) może wezwać osobę kontrolowaną do dobrowolnego wydania broni lub przedmiotów, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d;
- 5) może żądać:
 - a) opróżnienia przez osobę kontrolowaną kieszeni, innych części odzieży, przedmiotów znajdujących się na ciele osoby kontrolowanej lub przez nią posiadanych,
 - b) zdjęcia odzieży, obuwia lub bielizny przez osobę kontrolowaną,
 - c) przyjęcia przez osobę kontrolowaną odpowiedniej pozycji ciała w sposób umożliwiający sprawdzenie miejsc intymnych;
- 6) odbiera osobie kontrolowanej broń lub przedmioty, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d;
- 7) sprawdza, czy informacje o osobie kontrolowanej, przedmiotach lub dokumentach posiadanych przez tę osobę są przetwarzane w zbiorach danych prowadzonych przez Straż Graniczną lub w dostępnych Straży Granicznej krajowych i międzynarodowych systemach informacyjnych, w których przetwarza się informacje, w tym dane osobowe, o osobach podejrzanych o popełnienie przestępstw, osobach zaginionych lub osobach poszukiwanych w związku z ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego lub w których przetwarza się informacje o skradzionych lub utraconych dokumentach lub przedmiotach w celu ich odnalezienia.

Po zakończeniu kontroli osobistej funkcjonariusz:

- 1) odnotowuje dokonanie kontroli osobistej w dokumentacji służbowej, określając datę, miejsce, czas i przyczynę jej przeprowadzenia, zakres przeprowadzonych czynności oraz dane osoby kontrolowanej i osób w niej uczestniczących – jeżeli w toku kontroli nie ujawniono przedmiotów, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d;
- 2) sporządza protokół z kontroli osobistej – jeżeli w toku kontroli osobistej ujawniono przedmioty, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d.

Funkcjonariusz **poucza osobę kontrolowaną o prawie do złożenia zażalenia oraz o możliwości żądania sporządzenia protokołu z kontroli osobistej. Funkcjonariusz sporządza protokół z kontroli osobistej, jeżeli osoba kontrolowana zgłosiła takie żądanie bezpośrednio po jej dokonaniu.**

Osobie kontrolowanej przysługuje **zażalenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce przeprowadzenia czynności,**

w terminie 7 dni od dokonania kontroli osobistej, w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jej dokonania. Zażalenie składa się za pośrednictwem jednostki organizacyjnej Straży Granicznej właściwej według miejsca dokonania kontroli osobistej. Jednostka organizacyjna, o której mowa w zdaniu pierwszym, niezwłocznie przekazuje zażalenie do sądu rejonowego.

Przeglądanie zawartości bagaży lub sprawdzanie ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej polega na:

- 1) wzrokowej kontroli zawartości bagaży lub ładunków;
- 2) manualnym sprawdzeniu elementów konstrukcyjnych bagaży oraz znajdujących się w nich przedmiotów;
- 3) manualnym sprawdzeniu ładunków;
- 4) sprawdzeniu bagaży lub ładunków z wykorzystaniem psa służbowego;
- 5) sprawdzeniu bagaży lub ładunków z wykorzystaniem psa służbowego lub urządzeń i sprzętu specjalistycznego, w szczególności służącego do wykrywania przedmiotów, których posiadanie jest zabronione, materiałów wybuchowych, środków odurzających lub substancji psychotropowych i ich prekursorów.

Funkcjonariusz realizuje powyższe czynności w zakresie, w jakim jest to niezbędne w danych okolicznościach, w obecności osoby posiadającej bagaż lub przewożącej ładunek albo przedstawiciela przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego. W przypadku braku możliwości zapewnienia natychmiastowej obecności takich osób, funkcjonariusz może przejrzeć zawartość bagaży lub sprawdzić ładunek bez ich obecności, jeżeli z posiadanych informacji wynika, że zwłoka może spowodować zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego lub mienia, lub gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia bądź utracenia przedmiotów mogących stanowić dowód w sprawie albo podlegających zajęciu w postępowaniu karnym.

Funkcjonariusz, w związku z realizacją czynności, o których mowa w ust. 1, ma prawo żądania udostępnienia bagaży lub przewożonych ładunków, w tym otwarcia bagażnika oraz udostępnienia przestrzeni bagażowej w środkach komunikacji do przejrzania, wyjęcia przewożonych bagaży lub ładunków oraz otwarcia i pokazania ich zawartości. Osoby, o których mowa w ust. 3, są obowiązane udostępnić bagaż lub

ładunek funkcjonariuszowi do przejrzania lub sprawdzenia, w tym wykonać czynności, o których mowa w ust. 5.

Funkcjonariusz realizujący czynności, o których mowa:

- 1) podaje swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych, jeżeli wcześniej nie wykonał tych czynności;
- 2) podaje podstawę prawną oraz przyczynę podjęcia czynności;
- 3) legitymuje osoby uczestniczące w czynności;
- 4) może żądać wydania przez osoby, o których mowa w ust. 3, przedmiotów, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d;
- 5) odbiera od osób, o których mowa w ust. 3, przedmioty, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 2 lit. b–d.

Przeoglądania zawartości bagaży lub sprawdzania ładunków dokonuje się w miarę możliwości w sposób niepowodujący ich uszkodzenia.

Po zakończeniu realizacji czynności **poucza wymienione osoby o prawie do złożenia zażalenia, oraz o prawie do żądania sporządzenia protokołu z dokonanej czynności. Zażalenie przysługuje do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce przeprowadzenia czynności, w terminie 7 dni od dnia jej dokonania, w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jej dokonania.**

5. Zatrzymanie

Zarówno Policja, jak i Straż Graniczna są uprawnione do zatrzymania osoby na podstawie art. 244 § 1 i n. k.p.k., art. 45 § 1 i n. k.p.w., art. 15 ust. 1 pkt 2, 2a i 3 ustawy o Policji oraz art. 11 ust. 1 pkt 5 i 5a ustawy o Straży Granicznej. Na każde z tych zatrzymań przysługuje zażalenie do sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania. Można się w nim domagać się zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości zatrzymania. Sąd rozpoznaje zażalenie bezzwłocznie.

Summary

The refugee crisis on the Polish-Belarusian border related to the appearance on the border of a significant number of people who were brought to the territory of Belarus and then directed to the territory of Poland in an organized manner by Belarusian services led to a number of actions by, among others, Polish authorities, the legal aspects of which required urgent elaboration. This article addresses the issue of permissibility of search, deprivation of property, restriction of contacts and detention of immigrants

in the context of the powers of controlled individuals. Searching is one of the well-established regulations of criminal procedure, it is closely related to the implementation of its objectives, and besides, it is usually associated precisely with criminal procedure. A search constitutes an interference with constitutionally protected rights and freedoms (personal inviolability and the right to privacy) and is subject to a number of requirements that must be met in order for the authorities appointed to carry out this activity properly. Currently in the Polish legal order there are a number of regulations that in essence correspond to the search and seizure of things within the meaning of the Code of Criminal Procedure, but their norms do not meet the guarantee standards provided for this institution.

Keywords

refugees, crisis, search and seizure of belongings, Polish-Belarusian border, procedural guarantees

Bibliography

- Cora Ł., *Konstytucyjna wolność przemieszczania się, a uprawnienia i obowiązku Policji oraz Straży Granicznej w zakresie kontroli osobistej i przeszukania bagażu*, w: *Prawne aspekty podróży i turystyki – historia i współczesność: prace poświęcone pamięci profesora Janusza Sondla*, red. P. Cybula, Kraków 2018.
- Koper R., *Przeszukanie w wypadkach niecierpiących zwłoki*, „Prokuratura i Prawo” 2014, z. 11–12.